

ŁUKASZ MALINOWSKI

MAŁY PRZEWODNIK PO HISTORII POLSKI

20. POWSTANIE STYCZNIOWE

Mój brat miał rację, że w XIX wieku nasza historia była zdominowana przez próby odzyskania niepodległości. Tak się sytuacja na scenie europejskiej ułożyła, że pierwsze spiski Wielkiej Emigracji były skupione na ziemiach zaboru austriackiego i pruskiego. Działo się tak dlatego, że te państwa miały problemy z buntami własnych obywateli, którzy dążyli do demokratycznych przemian. Nie oznacza to jednak, że zapomniano o Rosji, która zagarnęła przecież największą część Rzeczypospolitej. Wielkimi krokami zbliżał się romantyczny zryw młodych Polaków i o nim właśnie opowie wam Anna.

Opór w zaborze rosyjskim

Rosja trzymała się mocno. Żadne rewolucje nie były jej straszne, a prawie wszyscy poddani cara pokornie godzili się na jego surowe rządy. Prawie, bowiem Polacy mieszkający na rosyjskich ziemiach wciąż mieli karki nienawykłe do zginania. **Romantyzm** jeszcze mocniej wzniecił buntowniczą iskrę w naszych rodakach i wielu z nich zaczęło wierzyć, że Rosję da się pokonać nawet bez dużej armii czy nawet broni, a jedynie męzną, nieprzejednaną postawą i własnym cierpieniem, które poruszy sumieniami innych państw europejskich. Coraz to nowe prześladowania mieszkańców **Kongresówki**

Aleksander Sochaczewski, Branka Polaków do armii rosyjskiej w 1863 roku. Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

Anonimowy fotograf, Oddział powstańczy Ignacego Drewnowskiego w 1863 roku. Fot. Wikimedia Commons

tet Centralny Narodowy, który miał za zadanie przygotować powstanie. Spierano się tylko odnośnie jego terminu. Konspiratorzy podzielili się na „czerwonych”, którzy parli do szybkiej walki, i „białych”, którzy doradzali czekać na rozwój sytuacji.

zachęcały ich tylko do patriotycznych manifestacji, które były brutalnie rozganiane przez rosyjskie wojsko. Ginęli ludzie. Nastroj buntu narastał. Polacy gromadzili się w kościołach, śpiewali patriotyczne pieśni i wykrzykiwali niepodległościowe hasła. W **1861 roku** było już tak wiele pochodów, manifestacji i ulicznych walk z policją, że Rosjanie wprowadzili w całym Królestwie Polskim stan wojenny. Zamknięto kościoły, które stały się miejscem oporu społecznego. Spiskowcy utworzyli **Komi-**

Wybuch powstania

Ostatecznie o dacie wybuchu powstania zdecydowali nie Polacy, tylko Rosjanie. W 1862 roku władze trochę złagodziły kurs wobec Polaków i starały się pójść na ustępstwa, ale ponieważ nie osłabiło to naszych niepodległościowych dążeń, Rosjanie użyli zaskakującej metody, aby złamać polskiego ducha. Ogłosili **przymusowy pobór do wojska**. Na liście osób, które miały zostać siłą wcielone do rosyjskiej armii, znalazło się wielu młodych, podejrzanych o buntowniczą działalność Polaków. Planowano wziąć ich w rygor wojskowej dyscypliny, a potem rzucić do walki na jakimiś froncie, by ginęli w obronie cara, którego tak mocno nienawidzili. Spiskowcy zdawali sobie sprawę, że jeśli pobór dojdzie do skutku, powstanie nigdy nie wybuchnie. Zdecydowano się więc uprzędzić działanie Rosjan i wyznaczono datę powstania na noc między 22 a 23 stycznia 1863 roku, mimo iż środek zimy był bardzo złym momentem na prowadzenie wojny.

Partyzantka i państwo podziemne

Na wezwanie do walki odpowiedzieli ludzie pełni nadziei i odwagi, ale słabo uzbrojeni. Przynieśli ze sobą strzelby myśliwskie, a czasem tylko szable, kosy lub pałki. Buntownicy bez wojskowego wykształcenia nie mogli się mierzyć w otwartym polu z regularną rosyjską armią. Postanowiono więc toczyć walkę partyzancką. Zorganizowano małe oddziały, które napadały na posterunki Rosjan, a potem kryły się po lasach. Komitet Centralny Narodowy ogłosił się **Tymczasowym Rządem Narodowym** i wystosował apel do rodaków, aby chwyтали za broń. Zwrócono się też do chłopów, którym obiecano, że uprawiana przez nich ziemia stanie się ich własnością. Biedni bez własnej ziemi mieli ją otrzymać z dóbr narodowych w nagrodę za walkę z Rosjanami. Tworzyło się państwo podziemne, w tajemnicy przed zaborcą. Działała podziemna prasa, poczta i wymiar sprawiedliwości, który ścigał i karał zdrajców.

Mimo ogromnej różnicy sił na korzyść Rosjan, powstanie przetrwało do wiosny, przeciągnęło się na lato, jesień i kolejną zimę. Powstańcy unikali wielkich bitew, stoczyli natomiast setki potyczek. Ich sytuacja się pogarszała, stawała się wręcz beznadziejna, ale nie składali broni. Wierzyli, że jeśli będą walczyć dostatecznie długo, otrzymają pomoc ze strony Francji. Ta jednak nigdy nie nadeszła, tymczasem to Rosja otrzymała wsparcie od Prus, a potem również od Austrii, która zamknęła dla powstańców swoje granice. Na początku 1864 roku Rosja ogłosiła ustawy uwłaszczeniowe, które oferowały chłopom to samo, co obiecała im polska szlachta. Poparcie dla powstania na wsi mocno osłabło.

Bohaterowie bez szans na zwycięstwo

Walki próbował za wszelką ceną podtrzymać **Romuald Traugutt**, ostatni dowódca styczniowego zrywu, ale i on został pojmany wiosną 1864 roku, a później publicznie zgładzony. Powstańcy ginęli w walce, byli rozstrzeliwani i wieszani na szubienicach. Prześladowano tych, którzy ukrywali i w jakikolwiek sposób pomagali polskim bojownikom o wolność. W lecie 1864 powstanie dobiegło końca. Tak naprawdę nigdy nie miało szans powodzenia, ale mimo to trwało w całym kraju niemal przez półtora roku, a w niektórych miejscach nawet dłużej. Na Podlasiu do jesieni 1864 roku walczył chłopski oddział księdza Stanisława Brzózki. Bohaterski duchowny, ukrywał się później wśród miejscowej ludności, lecz i on został wiosną 1865 roku pojmany i zgładzony na szubienicy. Nastął czas popowstaniowego terroru.

Branka – tak określano przymusowy pobór do wojsk rosyjskich w 1863 roku, aby nie dopuścić do wybuchu powstania. Wydarzenie to przyspieszyło decyzję o powstaniu.

Romuald Traugutt – polski bohater, generał, dyktator powstania styczniowego. Złapany przez Rosjan, został skazany na karę śmierci. Był w tamtych czasach postacią legendarną i w pamięci pozostał osobą dzielną i niemalże świętą.

Rząd Narodowy z 1863 roku – sprawował władzę nad powstaniem styczniowym, założony został przez Karola Majewskiego w Warszawie po upadku wcześniejszych władz. Prowadził działania podziemne prowadzące do odzyskania przez Polskę niepodległości.

CZY WIESZ, ŻE...

- W czasie powstania styczniowego rozegrano 1200 bitew i potyczek, w których po stronie polskiej wzięło udział około 200 tysięcy ludzi. Było to największe polskie powstanie narodowe.
- Po upadku powstania Rosja setkom miast polskim odebrała prawa miejskie, co spowodowało upadek miast. Skonfiskowano także 1600 majątków Polaków, likwidowano polskie urzędy, klasztory.
- W 1864 roku nastąpiło uwłaszczenie chłopów na terenie Królestwa. Zwrócono im wolność, która wyrażała się ze zniesieniem obowiązku pańszczyzny i innych podatków oraz nadano im ziemię na własność.

DAWNIEJ TO BYŁO

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

CENTRUM DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
EDUKACYJNEGO, WARSZAWA POLSKA

MUZEUM
POCZĄTKÓW
PAŃSTWA
POLSKIEGO
W GNIEZNE